

Bauer, Jaroslav

[Prinoški k serbskemu řešespytej. Red. H. Fasske a R. Löttsch]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1969, vol. 18, iss. A17, pp. 177-179

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101060>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Testament des Miklawuš Jakubica 1548 (v edici Veröffentlichungen des Instituts für Slawistik vydal Akademie-Verlag, Berlin 1967, XLVI + 415 stran).

Není snad nutno zdůrazňovat, jak významné je poznání vývoje lužické srbštiny pro historickosrovnávací studium slovanských jazyků: najdeme zde mnoho archaismů, které vyplývají z okrajové polohy a značné izolace lužické srbštiny, pozoruhodné diference mezi oběma spisovnými jazyky a jejich nářečními, a zároveň neologismy i zajímavé jevy související do velké míry se stále rostoucím bilingvismem Lužických Srbů. Využití tohoto bohatství znesnadňoval nedostatek přístupných a vědecky spolehlivých edic starých textů.

Velká chrestomatie připravená H. Schusterem — Sewcem má proto mimořádný význam. Přináší 91 souvislých jazykových pramenů z 16. — 18. stol.; z toho 55 je tu publikováno poprvé. Menší památky jsou otištěny celé, větší v ukázkách. Vydání je připraveno vzorně: text je podán v pečlivé transliteraci do latinky se zachováním všech zvláštností, nutné úpravy a opravy jsou přesně zaznamenány v poznámkách. U památek s málo průhledným pravopisem je připojen i přepis do dnešního hlůž. nebo duž. pravopisu, aby byla usnadněna správná interpretace textu. Vydání je pořízeno podle originálů nebo původních tisků, pokud ovšem nejsou ztraceny. Památky jsou rozděleny do tří hlavních oddílů podle jazykové příslušnosti: I. památky hornolužické s dalším dělením na období předspisovné, na protestantskou a katolickou variantu spisovného jazyka; II. památky dolnolužické s dalším dělením za západodolnolužické a východodolnolužické; III. památky stojící mimo spisovnou tradici. Vnitřní uspořádání je pak chronologické. U každé památky je uvedena dosavadní bibliografie, stručná informace o jejím jazyce a nářeční příslušnosti, o autorovi a o památce samé (kde je uložena apod.).

Kniha je opatřena předmluvou, v níž jsou vyloženy ediční zásady a zaznamenána dosavadní vydání lužickosrbštiny textů, a úvodem, v němž je podán hutný přehled vývoje lužickosrbštiny jazyků, jak se odráží v jejich památkách. Připojeny jsou fotografické reprodukce ukázek z nejdůležitějších rukopisů a tisků.

Edice Jakubicova dolnolužického Nového zákona z r. 1548 přináší nejen velice přesnou transliteraci textu do latinky (na ní spolupracovala Doris Petrová), ale i závazné úvodní studie, které z mnoha stran osvětlují památku: podávají popis rukopisu a dosavadní historii jeho zkoumání, řeší otázku předlohy (Jakubica překládal z Luthera, ale rád sahal po textu českém k usnadnění převodu do lužické srbštiny; poměrně nejbliže má k Novému zákonu Jana Hada z r. 1545), rozebírají pravopis památky a řeší otázku nářeční příslušnosti Jakubicova jazyka a jeho postavení v lužickosrbštině-lechickém jazykovém území (to pěkně ilustruje mapka na str. XIII). Připojeny jsou 2 snímky památky.

Tak je poprvé v úplnosti zpřístupněn jeden z nejdůležitějších starých lužickosrbštiny textů, mimořádně významný i tím, že se v něm obráží dialekt již zaniklý. O překladateli víme málo; snad je totožný s kazatelem německy jmenovaným Nicolaus Kubike, který působil od r. 1523 v Lubanici — Laubnitz. Je však zřejmé, že dialekt znal velice dobře, asi již od dětství.

Jsme H. Schusterovi — Sewcovi za obě edice velice vděční. Věříme, že sorabisté v NDR budou v ediční práci pokračovat a časem co nejuplněji zpřístupní lužickosrbštině písemnictví slavistickému bádání. Myslím, že by byla velice vítaná např. podle vědeckých edičních zásad připravená chrestomatie z literatury 19. stol., protože ani památky z této doby nejsou všechny dobře dostupné. Důležitým doplňkem edic starých textů by vydávání textů nářečních (*Sorbische Dialekttexte*), o které pečuje Institut za serbski ludospyt v Budyšině; v nich je zachycen a pro budoucí bádání zachován stav lidového jazyka ze současné neboj nedávne doby.

Jaroslav Bauer

Prinoški k serbskemu řečespytej. Beiträge zur sorbischen Sprachwissenschaft. Red. H. Fasske a R. Lötzsch. Domowina, Budyšin 1968, 368 stran.

K mimořádně bohaté žni sorabistické literatury z r. 1967 přibyl počátkem r. 1968 sborník mezinárodní konference, kterou uspořádal pod názvem „Die Stellung des Sorbischen in der Slawistik“ 17. — 20. V. 1966 v Berlíně a Budyšině Institut für Slawistik a Institut za serbski ludospyt Německé akademie věd. Kromě slavistů z NDR na ní byli zastoupeni slavisté z ČSSR, Polska, SSSR, USA, Jugoslávie a NSR. Redakci se podařilo shromáždit

všechny přednesené referáty (s jedinou výjimkou) i diskusní příspěvky k nim proslovené (pomohl k tomu magnetofonový záznam, jehož přepis poslali autorům k úpravě); zařazeny byly i zaslané referáty těch jazykovědců, kteří se nemohli zúčastnit. Otištěny jsou též úvodní a pozdravné projevy pořadatelů a zástupců delegací ze slovanských zemí.

Nemůžeme zde rozebírat jednotlivé příspěvky, ale chtěli bychom aspoň informovat o obsahu sborníku podle jednotlivých tematických okruhů. Výběr témat je zajímavý a jistě není nahodilý — aspoň zčásti odráží zaměření sorabistického bádání v současné době.

První skupinu tvoří příspěvky zaměřené k postavení lužické srbštiny mezi slovanskými jazyky a k její vnitřní diferenciaci. Patří sem referát Z. Stiebera (Warszawa) *O Serbach i Chorwatach północnych i południowych*, na konferenci nepřednesený, E. Eichlera (Leipzig) *Die Gliederung des altsorbischen Sprachgebietes im Lichte der Namenforschung* (s diskusním příspěvkem St. Urbańczyka), H. Popowské — Taborské (Warszawa) *O jednym z najstarszych podziałów dialektalnych północno-zachodniej Słowiańszczyzny* (s disk. příspěvkem E. Eichlera a S. Utěšeného), M. Gruchmanové (Poznań) *Nawiązania lużyckie i ich zasięgi w gwarach Wielkopolski* (s disk. příspěvkem Fr. Kopečného) a Z. Sobiera jského (Poznań) *Związki językowe lużycko-słowińskie* (na konferenci nepřednesený). Tento okruh byl zastoupen nejpčetněji. Sem spadá i přednesený, ale nepublikovaný referát D. Brozoviče (Zadar) *Die genetischen Beziehungen der sorbischen Dialekte*, který vyvolal řadu diskusních připomínek (ani ty nemohly být bez referátu otištěny).

Dva referáty se týkaly problematiky akcentuace a kvantity v lužické srbštině na širším srovnávacím základě: A. V. Dybo (Moskva) *O nekotorych nejasnych voprosach otrazeniya praslavjanskich akcentno-intonacionnyh i količestvennyh otnošenij v verchnelužickom jazyke* (s disk. příspěvkem Z. Topoliňské a F. V. Mareše) a Z. Topoliňska (Warszawa) *Zakres i chronologia tzw. wydłużenia zastępczego w językach zachodniosłowiańskich* (s disk. příspěvkem H. Schustera — Sewce).

Také otázky bilingvismu, pro Lužici tak aktuální, byly zastoupeny jen dvěma referáty: M. Radłowski (Kraków) *Z zagadnień bilingwizmu na Łużycach* a S. Michalk (Budyšin) *Přínosk ke kwantifikaciji řečneje interferency*; diskuse se k nim přes jejich podnětnost nerozvinula (do jisté míry to zaviniolo značné přetížení programu konference).

Zato referáty o slovní zásobě vzbudily poměrně živou diskusi. Přednášel H. Schuster-Sewc (Leipzig) *Wo problematice serbskeho etymologiskeho słownika* (disk. příspěvky pronesli K. Polaňski, Š. B. Bernštejn, St. Urbańczyk, R. Lötšch, F. V. Mareš), St. Urbańczyk (Kraków) *W sprawie średniowiecznych polskich i lużyckich zapożyczeń z języka niemieckiego*, Fr. Kopečný (Brno) *Zur Frage der lexikalischen Struktur des Sorbischen* (disk. příspěvky K. K. Trofimovič, J. Bauer a H. Schuster-Sewc), J. Sehnert (Bloomington) *The Morphology of German Loanwords in Upper Sorbian* a G. Stone (Nottingham) *Der Purismus in der Entwicklung des Wortschatzes der obersorbischen Schriftsprache*. Souhrnný příspěvek k posledním čtyřem referátům na téma *Zum Bestand der deutschen Lehnwörter im Obersorbischen* pronesl H. H. Bielfeldt (Berlin).

Pozornosti se dostalo i tvoření slov v referátech I. I. Kovalyka (L'viv) *Specyfika imennokovoho slovtvoru serbolužyc'kich mov* (nebyl na konferenci přednesen), V. Strakové (Praha) *Ke konfrontačnmu studiu slovanského lexika* (s disk. příspěvkem H. Wróbela) a St. Stachowského (Kraków) *Słowotwórstwo rzeczowników w języku górnołużyckim XVII wieku* (s disk. příspěvkem H. Schustera-Sewce).

Diskutovalo se i k referátu H. Fassky (Budyšin) *Serbski řečný atlas a jeho problematika* (S. Utěšený, H. Schuster-Sewc, Š. B. Bernštejn), doplněnému příspěvkem A. Habovštiaka (Bratislava) *Serbski řečný atlas a Atlas slovenského jazyka*.

Morfologická problematika byla bohatě zastoupena. Najdeme zde referáty o užívání duálu od R. Jenče (Budyšin) *Wo woznamjenjenju porowosće w hornoserbsčinjje* a M. I. Jermakovové (Moskva) *Dvojstvennoje čislo v serbolužických jazykach na materiale pamjatnikow XVI—XVIII vekow* (vztahovaly se k nim disk. příspěvky S. Michalka, K. K. Trofimoviče, Š. Peciar a V. F. Mareše), o deklinaci od K. K. Trofimoviče (L'viv) *Obščnosť i različija v razvitii sklonenija sušestvitelnych v lužickom i ukrajinskom jazykach* a F. V. Mareše *Die historische Entwicklung der sorbischen Substantivdeklination* (k nim v diskusi vystoupili S. Michalk a H. Wróbel). Nepřednesený referát M. A. Michajlova (Gor'kij) má téma *Verchnelužickije obrazowanija tipa naběl, nažolč*. Tři přednášky se týkají problematiky slovesa: K. Koschmiederová (Erlangen) *Das Präteritum des Sorbischen im Vergleich zum Präteritum des Polnischen* (s disk. připomínkou Fr. Kopečného), F. Hinze (Berlin) *Die Bildung des Präsens Passivi im Sorbischen und Slowinzischen* (s disk. příspěvkem Fr. Kopečného a H. Schustera-Sewce) a R. Lötšch (Berlin) *Někotre wusutki němskeho wliwa na werbalny system serbsčiny*.

Dostalo se i na syntax; oba referáty se týkaly souvětí: J. Bauer (Brno) *K specifickým rysům ve stavbě lužickosrbského souvětí* (s disk. příspěvky Z. Topoliňské a H. Schustera-Sewce) a K. Polański (Kraków) *Parataktyczne połączenia zdaniowe w języku górnołużyckim* (s disk. příspěvky Z. Topoliňské a J. Bauera). Nepřímo sem spadají i některé výklady z okruhu etymologického, protože H. Schuster-Sewc a zejm. Fr. Kopečný věnovali ve svých citovaných referátech velkou pozornost mluvnickým slovům.

Sborník je vzorně zredigován (postrádáme jen informaci o tom, které referáty nebyly na konferenci předneseny, takže pak není jasné, proč se k nim nerozvinula diskuse; proto na to v naší zprávě výslovně upozorňujeme), přes obtížnou mnohojazyčnou sazbu dobře vykorigován a pěkně vytištěn. Škoda, že nebyl opatřen rejstříkem; při bohatém obsahu příspěvků by to přispělo k orientaci uživatele.

Dodejme, že konference, jejíž jednání je ve sborníku shrnuto, byla výborně organizována. Jejím pořadatelům se podařilo vytvořit velice srdečné a dělné ovzduší. Měla jen jednu vadu — jako většina konferencí: příliš bohatý program, který nebylo možno v krátkém čase do hloubky zvládnout. Účastníci neměli také předem k dispozici teze referátů. Proto byla diskuse někdy značně omezená a nedotkla se všech aktuálních otázek. Teprve z písemného znění referátů ve sborníku bude možno vytěžit celé bohatství myšlenek, podnětů i konkrétních výsledků, které přinášejí. Mají různou povahu i různou úroveň: jsou zde referáty programové, pokusy o zobecnění a široký srovnávací pohled, a vedle toho referáty podávající výsledky minuciózní analýzy některých otázek na širším nebo užším materiálu, referáty informující o problematice probíhající nebo plánované větší práce aj. Široká účast slavistů (a to se jich ještě mnoho nemohlo zúčastnit) i širší problematiky svědčí o rozkvětu a aktuálnosti bádání v sorabistice.

Jaroslav Bauer

Oldřich Man, Oxana Velišková: Odborné lexikální minimum (ruských fyzikálních textů z oboru elektřiny). Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1967, 150 stran.

Mezi učebními texty Karlovy university vydalo SPN skriptum, které má pomoci při zvládnutí odborného ruského lexika ve společném základu na vysokých školách nefilologického směru, konkrétně na fakultě matematicko-fyzikální. Bude ovšem vhodné využít ho i na elektrotechnických fakultách VUT. Skriptum je určeno pro samostatné studium (viz s. 5) a tím jeho důležitost při nepovinné výuce ruštiny zvlášť vynikne.

Jde o práci vskutku aktuální a potřebnou. V minulých letech vyšlo sice již — vesměs v cizině — několik tzv. minimálních slovníků,¹ avšak to jsou minimální slovníky obecné slovní zásoby. Odborné lexikon zůstalo v tomto ohledu většinou stranou lexikologického bádání a lexikografického zpracování. Teprve v r. 1967, tedy současně s recenzovaným dílem, vyšel v SSSR první a v r. 1969 další minimální slovníček odborné slovní zásoby, týkají se však angličtiny.² Uvážíme-li, že u nás dosud tiskem nevyšly minimální slovníky ani obecné slovní zásoby (existují pouze soupisy slov určené pro autory učebnic), můžeme souhlasit s autory Odborného lexikálního minima (dále jen OLM), že předkládají „první pokus o zpracování odborného lexikálního minima“.

OLM je založeno na bohaté excerpci; bylo shromážděno 100 tisíc excerpt získaných ze tří učebnic fyziky (se zaměřením na elektřinu). Při zpracování postupovali autoři podle jistých zásad, které vyzložili na s. 6—17.³ Na dalších stránkách (s. 19—146) následuje

¹ Např. O. Hermenau, *Wortschatzminimum für den Russischunterricht*, Berlin 1960. Pro západoevropské jazyky byly v SSSR vydány: *Словарь-минимум по немецкому языку для средней школы* pod red. J. D. Salistry a I. Bogdanovoj, *Словарь-минимум по английскому языку*, sestavili: Z. N. Cvetkova, B. F. Korndorf, D. C. Ivenskaja, a *Словарь-минимум по французскому языку*, sestavili L. S. Andrejevskaja, V. Levenstern a O. A. Karlovič — všechny tři vyšly v Moskvě v r. 1955.

² V. L. Kočanina a R. Je. Sterinzat, *Словарь-минимум по английскому языку для средних специальных учебных заведений*, Moskva 1967, 96 stran; A. M. Maslova a Z. I. Vajnsťejn, *Словарь-минимум по английскому языку для студентов медицинских вузов*, Moskva 1969, 46 stran.